

Fălticeni este o localitate din Moldova, creată la 1780 – inițial sub numele de Șoldănești – dintr-un conglomerat de sate, de către Ioniță Bașotă, prin hrisovul domnitorului Constantin Moruzi. În 1826, târgul este denumit Fălticeni, iar ulterior devine capitală a județului Baia. Așezarea s-a constituit ca un târg important al zonei, deși amplasată în afara drumurilor principale ale Moldovei. Pietre funerare indică prezența evreilor aici încă din primele decenii ale anilor 1700. Evreii au început să se așeze însă la finalul sec. XVIII, contribuind, alături de comercianți creștini și armeni, la întemeierea și dezvoltarea localității. Unii au venit de la Suceava, după intrarea Bucovinei sub administrație austriacă. Cei mai vestiți comercianți ai zonei erau frații evrei Focșăneanu.

Prin acel hrisov de la 1780, evreilor li s-a acordat dreptul de a construi și deține case și dughene, dar și de a înființa o casă de rugăciuni, care să nu se diferențieze în înfățișare de celelalte locuințe. După crearea târgului se va construi și prima sinagogă, pe baza unui contract încheiat cu proprietarul de pământuri Ioniță Bașotă. O serie de privilegii, precum cel de a practica comerț, de a crește vite pentru vânzare, perceperea de taxe fixe, au fost acordate evreilor odată cu propunerea adresată de boier de a se așeza în zonă. Au imigrat în aceste condiții benefice evrei din Basarabia, Bucovina și Galiția. În timpul administrației rusești, relația dintre evrei și proprietari a devenit tensionată. Astfel, noul proprietar Andrei Bașotă reziliază contractul încheiat cu evreii la 1780, stabilind creșterea taxelor. După litigii îndelungate, abia în 1836 evreii ajung la un consens cu boierul, obținând drepturi asupra centrului orașului.

Populația evreiască a târgului a evoluat de la 848 de persoane în 1803, la 1519 persoane în 1832, și la 431 familii conform catagrafiei de la 1851. Numărul crescuse la 5765 în 1859, apoi 4751 în 1910 și 4216 în 1930 (29% din populația totală a orașului). Principalele meserii practicate erau meșteșugurile și comerțul, evreii fiind principalii comercianți de cherestea și piei de animale. Cu toate acestea, până la finalul sec. XIX, marea parte a populației evreiești era în general pauperă. În 1841, se înființează breasla croitorilor evrei cu statut care prevede obligațiile acestora, dar și interdicția străinilor de a practica această meserie fără acordul breslașilor.

Începând cu 1795, comunitatea a construit în timp 11 sinagogi. În 1782 s-a construit baia rituală, iar în 1828 spitalul israelit, iar mai târziu și un azil de bătrâni (din 1922). Prima școală publică pentru băieți se înființează în 1866. Instituția era condusă de Reb Simcha Rabner, autor de poeme și traduceri. De altfel, între rabinii comunității s-au remarcat învățați cu importante contribuții scrise. La 1874 se deschide o școală talmud tora, iar în 1899 se înființează o școală pentru fete cu ajutorul Jewish Colonization Association.

Ca urmare a participării voluntare pe câmpul de luptă în timpul Războiului de independență din 1877, 42 de evrei recrutați din Fălticeni obțin prin lege cetățenia română, din totalul celor 888 evrei naturalizați. Evreii fălticeni au luptat și în Primul Război Mondial, monumentul ridicat în memoria acestora menționând numele a 54 de eroi căzuți.

La începutul sec. XX existau o serie organizații sioniste, cărora li s-au adăugat și altele: B'Nei Zion, Ticvas Israel, Mizrahi, Poalei Zion. Activitatea sionistă era susținută de tipografiile evreiești A. Goldner, M. Saidman, Gutemberg, Cultura, dar și de publicațiile de profil, *Armonia* (1881), *Stindardul* (1882), *Drepturile* (1897).

După Primul Război Mondial și emanciparea acordată prin Tratatul Minorităților din 1919, evreii au participat la viața publică a orașului, fiind membri în consiliu, iar Adolf Baier deținând funcția de vice-primar. Viața culturală a orașului era marcată de activitatea unor organizații, precum Cugetarea, Înfrățirea, dar și de librăria Shalom Alehem.

În perioada interbelică, au loc însă și incidente antisemite întretinute de propaganda Ligii Apărării Național Creștine și a Gărzii de Fier, facțiuni politice susținute mai ales în școli.

În timpul guvernării național-legionare a funcționat o Casă Verde în centrul orașului unde evreii erau supuși abuzurilor fizice și șantajați cu plata unor taxe de eliberare. După intrarea României în război, în vara anului 1941, sinagogile au fost transformate în cazărmi militare germane. În jur de 1000 de bărbați evrei au fost trimiși la muncă forțată, incluzând și evrei evacuați din Lespezi și Liteni. În oraș a devenit obligatorie purtarea semnului distinctiv steaua galbenă. Evreimea sărăcită prin măsurile de românizare întâmpina mari dificultăți și ca urmare a a decretului din octombrie 1941 (completat în ianuarie 1942), prin care evreii erau obligați să contribuie la constituirea de stocuri de îmbrăcăminte în interes social. Se reține cazul evreului pauper Cismaru Lupu, condamnat la închisoare și amendă, neținându-se cont de lipsa totală de mijloace materiale.

În primăvara anului 1944, Fălticeni a fost evacuat, iar evreii s-au refugiat la Suceava și Botoșani, de unde au revenit 6 luni mai târziu, contribuind la restabilirea serviciilor publice. În 1947, orașul număra 4700 de evrei, majoritatea emigrând ulterior în Israel.

Surse:

Artur Gorovei, *Fălticeni, cercetări istorice asupra orașului*, Fălticeni, Institutul de Arte Grafice M. Saidman, 1938, pp. 48, 172, 174.

E. Schwartzfeld, *Din istoria evreilor. Împopularea, reîmpopularea și întemeierea târgurilor și a târgușoarelor în Moldova*, București, Editura Uniunii Evreilor Pământeni, 1914, p. 25.

Evreii din România între anii 1940-1944, volumul 3, *1940-1942: perioada unei mari restriți*, Partea a II-a, București, Editura Hasefer, 1997, p. 140.

Jewish Virtual Library, <http://www.jewishvirtuallibrary.org/falticeni>

Ladislau Gyemant, Lya Benjamin (eds.), *Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România*, III/2, București, Editura Hasefer, 1999, p. 259.

Monitorul Oficial, Partea I, 11(23) noiembrie 1879, pp. 7078-7093.

Pinkas ha-kehilot: Romanyah, vol. 1, Jerusalem, 1969, pp. 188-192.

Romanian Jewish Heritage, http://romanianjewish.org/?page_id=709

[Anca Filipovici]